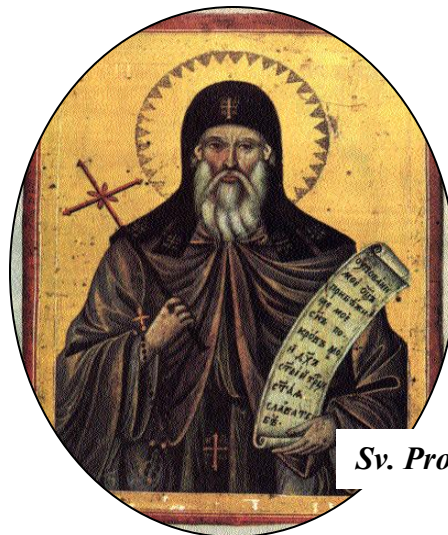

TEMLJI

CARA

DIOGENA

Sv. Prohor

** Na razvalinama manastira iz XI veka, koji je podigao vizantijski car Diogen, kralj Milutin Nemanjić podigao je novi hram posvećen svetom Prohoru. Manastir više puta paljen i rušen*

U podnožju planine Kozjak, na krajnjem jugu Srbije, u blizini granične linije sa Makedonijom, nalazi se čuveni srpski manastir **Sveti Prohor Pčinjski**. Čuven zbog svoje duge i burne prošlosti, zbog značenja koje je imao, a i danas ima, u narodu. Uz sve to, manastir Svetog Prohora neodoljivo privlači svojom živopisnom okolinom. Smešten je u kanjonu gornjeg toka reke Pčinje, jedne od najdužih i vodama najbogatijih pritoka

Obnovljeni manastir Sv. Prohor Pčinjski

Vardara, okružen stovletnim šumama, u ambijentu planinskog zatišja, svežeg gorskog vazduha i lepote kakva se ne može sresti na urbanim prostorima.

Nekadašnji pustinožitelj, prorok i svetitelj **Prohor** verovatno i nije mogao naći pogodnije mesto za svoj isposnički život u samoći i molitvenim bdenijama. Pa iako je prošlo blizu hiljadu godina kako je pustinjak, prorok i svetitelj Prohor napustio ovozemaljski život, legende o njemu i danas na ovim prostorima žive kao najsnažnije uspomene.

Iz istorijskih izvora je poznato da je molitveni hram u kanjonu Pčinje, posvećen svetom Prohoru, postojao još u XI veku. Međutim, zbog povremenih upada pljačkaša i žestokih nasrtaja na hrišćanske bogomolje, manastir je više puta bio skrnavljen i razaran. Ove napade, kako se pretpostavlja, preduzimali su uglavnom *Kumani*, narod turskog porekla, čija su pojedina plemena tokom XI veka, a i nešto kasnije, prodirala na jug Balkana.

Na razvalinama tog starog manastira srpski kralj **Milutin Nemanjić** sagradio je kasnije potpuno novi hram, koji je posvetio Svetom Prohoru, a koji je takođe tokom viševekovnog ropstva pod Turcima paljen i razaran.

O prvobitnom manastirskom zdanju nema mnogo podataka. Prema živom narodnom predanju, ovaj stari hram podigao je vizantijski car **Diogen** u XI veku. Naime, kada je nekadašnji vlastelin Diogen bio ovde u lovu - kazuje to narodno predanje - susretne se on u planini Kozjak sa pustinožiteljem Prohorom, koji mu u razgovoru prorekne da će postati car.

Prošlo je izvesno vreme i to proročanstvo se obistini: Diogen odista postade car. Novoustoličeni vizantijski car pođe zatim na Kozjak da pronade pustinjaka i zahvali mu na blagodarnim rečima i proroštvu, ali ga ne nađe živog. Na mestu gdje su se ranije sreli, i gde mu je sveti čovek prorekao da će postati car, Diogen je sagradio molitveni hram i posvetio ga **Prohoru**.

Na ruševinama tog starog manastira kralj **Milutin**, najveći srpski dobrotvor i zadužbinar, podigao je u vreme svoje vladavine (1282-1321. godine) novi hram, koji je takođe posvetio pustinožitelju, proroku i svetitelju Prohoru.

Prema najstarijim sačuvanim zapisima, knez **Lazar** je kasnije uz manastirsku crkvu sagradio pripratu, koja je, zajedno sa ostalim prostorima hrama, ukrašena freskama. U decenijama koje su sledile Turci su više puta palili, pljačkali i uništavali ovaj manastir, tako da je on obnavljan, nadograđivan i menjao raniji izgled. U vreme tih nasrtaja, naročito prilikom požara, mnoge freske su uništene, dok su preostale oštećene ili su prilikom obnove manastira prekrivene malterom, tako da se za njih nije ni znalo da postoje.

O manastiru Sveti Prohor Pčinjski ima dosta podataka i u turskim pisanim izvorima. Oni su s vremena na vreme organizovali popise, pa su tako već s početka XVI veka izveštavali o monaškom životu u ovom manastiru. Krajem XVII veka, kako beleže i turski izvori, na čelu manastira bio je iguman **Ilarion**. Zahvaljujući njemu monaški život

Hram sv. Prohora Pčinjskog

u ovom manastiru održavan je bez većih potresa, u kontinuitetu. Međutim, i pre i posle igumana Ilariona glavno manastirsko zdanje - crkva kralja Milutina bila je više puta paljena i razarana. Godine 1817. pustošili su je Arnauti, 1841. zapalili su je Turci. Temeljno je obnovljena 1898. godine i svoj tadašnji oblik u osnovnim građevinskim elementima i vizuri sačuvala je do danas.

Od nekadašnje Milutinove crkve, na žalost, malo je šta ostalo u prvobitnom izgledu. Sačuvan je samo oltar i onaj njegov deo u hramu gde su čuvane mošti svetog Prohora. Veruje se da je upravo to i najstariji deo prvobitnog hrama, onog što ga je podigao car Diogen u XI veku, jer je oltar okrenut ka severoistoku, dok se kivot sa moštima svetitelja Prohora nalazi na južnom delu oltara.

Kao i većina manastira vizantijske epohe graditeljstva, Sveti Prohor Pčinjski ima pravougaonu osnovu sa trostranom apsidom na istočnoj strani. Masivan osmougaoni zvonik je na zapadnoj strani, dok se iznad centralnog dela hrama uzdiže pet kubeta - jedno veće i četiri manja. I iznad oltara postoji kube, ali je ono nešto niže od ostalih. Unutrašnji prstor podeljen je u tri zone, koje markiraju četiri vertikalna stuba.

Likovni stručnjaci detaljno su istražili manastirske živopise i oni beleže:

- Hram Svetog Prohora u srednjem veku je tri puta živopisan: prvi put u vreme kada je podignut, potom u vreme kralja Milutina (delovi tog slikarstva i danas su vidljivi) i krajem XV veka. Prema ktitorskoj kompoziciji freskoslikanje je platio izvesni Marin, sin sveštenika Radonje iz Kratova. Najverovatnije da je tada ponovljen i raspored i tematika starih živopisa. U periodu obnove, u vreme igumana Vladimira 1904. godine, crkva je ponovo živopisana. Portreti igumana Vladimira i tutora Nedeljka Kovačevića predstavljeni su na zapadnoj strani kod ulaznih vrata. Suprotno od ktitorske kompozicije prikazan je narod iz okolnih sela kako obnavlja manastir. Na površini južnog zida prikazani su događaji i ličnosti vezani za prošlost Pčinjskog manastira: kralj Milutin, Stefan Dečanski, zatim scena vezana za svetog Prohora i Diogena.

Na severnom zidu prikazani su južnoslovenski podvižnici i pustinožitelji: Jovan Rilski, Joakim Osogorski i, među njima, sveti knez Lazar. Taj živopis uradio je zograf Trajko Jovanović, ikonopisac iz Kumanova.

Dragiša SPREMO

Makedonija

Za hram srpskog kralja Milutina, koji je on posvetio svetom Prohoru, vezuje se i jedan istorijski događaj s kraja Drugog svetskog rata. Ovde je, 2. avgusta 1944. godine, održana osnivačka skupština i prvo zasedanje ASNOM - vrhovnog zakonodavnog i izvršnog tela naroda Makedonije u toku Narodnooslobodilačkog rata.

Na prvom zasedanju ASNOM doneseno je devet odluka kojima su profilisani temelji današnje makedonske države. Prva i svakako najznačajnija je odluka o konstituisanju ASNOM u vrhovno zakonodavno i izvršno predstavničko tijelo, koje je time postalo najviši organ državne vlasti u Makedonii.